

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No 8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariysi. Pedagogik ta'lilotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariysi va metodikasi (sohalalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariysi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariysi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariysi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariysi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 276 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'lifi vazirlari

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulسانам Нематовна – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiiev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'idoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

Gafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)

Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston

Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Panjayev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'lifi boshqarmasi boshlig'inining birinchi

o'rinnbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'lifi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulسانам Нематовна – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda

Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va matab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oly attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiysi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiysi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va matab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №136361

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdu said o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar mакtablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalariga qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies.....	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
Boypolvonov Barot Djonqobilovich	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
Jumanova Ug'iloy Sodiqjonovna	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
Murodova Madina Karim qizi	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda	
Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lrim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda	
motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Razvitiye polikultural'noy kompetentnosti studentov v obrazovatel'noy srede vuz'a	135
Kireeva Elvina Flaritovna	
Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar	140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning	
pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	144
Boybo'riyeva Saodat O'rakovna	
Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari	148
Davletova A.	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limi rivojlantirishning huquqiy asoslari	152
Ganiyeva Gulruk Tavakkaljon qizi	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish .	156
Madmarova Gulchexra Qodirovna	
O'lakashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish	160
Mamajonov Mo'minjon	
Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli	165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi	
Sun'iy intellektga asoslangan ta'limi resurslarning pedagogik imkoniyatlari.....	169
Muhiddinov Muhriddin Nuriddin o'g'li	
Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda	
interfaol metodlarning ahamiyati.....	173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna	
Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini,	
ularning o'yin ampliasini hisobga olgan holda aniqlash usullari	178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi	
PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda	
IMEN texnologiyalaridan foydalanish.....	184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi	
Yoshlar o'tasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya	
zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari	188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich	
Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning	
pedagogik shart-sharoitlari	192
Rasulova Nozigul Abdovich qizi	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish	196
Sharsofova Nilufar Ilhom qizi	
Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning	
pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida)	200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna	
Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish	
va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari.....	204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi	

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari	208
<i>Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi</i>	
Nofillologlarni (filolog bo'Imaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida	
zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahibili.....	214
<i>Zarina Itolmasova</i>	
Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar.....	219
<i>Hasanova Sumanbar Hamroqulovna</i>	
Разработка и внедрение виртуальных лабораторных работ по биохимии для студентов	
фармацевтических факультетов.....	222
<i>Мамадалиева Зарина</i>	
Abduqodir Shakuriyning ta'lif va tarbiya haqidagi umumiy qarash va g'oyalari: chuqur tahlil	226
<i>Ashurova Dilrabo Isroil qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish tizimi ..	230
<i>Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi</i>	
Badiiy-estetik qobiliyat tuzilmasi va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	233
<i>G. S. Kaxarova</i>	
Umumta'lif maktablarida informatika o'qitish asosida ta'lifni raqamlashtirishning metodologik asoslari...	236
<i>Mamajanov Rakhmatilla Yakubjanovich</i>	
Shaxsda ma'nnaviy intellektni rivojlanishiga qadriyatlar yo'nalganligining ta'siri.....	240
<i>Mirxoliqova Charos Xabibullayevna</i>	
O'qituvchilarning sun'iy intellekt bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda metodik yondashuv	244
<i>Najmetdinova Nargiza Sayfedinovna</i>	
Ismlarning ma'noliligi va ularni o'qitishda lingvopedagogik yondashuvlar	252
<i>Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich</i>	
Fitnes-aerobika mashqlaridan foydalangan holda sog'lomlashtirish mashg'ulotlari uslubiyati	258
<i>Shaxriddinova Laylo Nurxonovna</i>	
Raqamli ta'lif texnologiyalarining didaktik va "learning analytics"ning nazariy asoslari	262
<i>Sulaymanov Zulqaynar Rajabali o'g'li</i>	
Esse yozishni o'rgatishda zamonaviy metodlar.....	268
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va	
virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	272
<i>Xujanazarova Nozima Omonjonovna</i>	

ESSE YOZISHNI O'RGATISHDA ZAMONAVIY METODLAR

Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi
Jizzax shahridagi Prezident maktabi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

ORCID: 0009-0000-4522-7450

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga esse yozishni o'rgatishda turli metodlarning samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot fast-fud mahsulotlari iste'moli masalasi misolida olib borilib, ularning o'quvchilarning tanqidiy va tahviligi fikrlash, mantiqiy bayon qilish, dalillash hamda yozma nutq ko'nikmalariga ta'siri o'rganilgan. Dars jarayonida 3H (Head, Heart, Hand) yondashuvi, "Ilgak" texnikasi, Venn diagramma, PEEL modeli kabi metod va vositalar qo'llanilgan.

Kalit so'zlar: differensial metod, esse yozish, tanqidiy fikrlash, fast-fud, yozma nutq, PEEL modeli, Venn diagramma, 3H yondashuvi, o'quv metodikasi, vizual vositalar.

Abstract: This article analyzes the effectiveness of various methods in teaching students to write essays. The study, conducted on the example of fast-food consumption, examined its impact on the development of students' critical and analytical thinking, logical expression, argumentation, and writing skills. The lesson incorporated methods and tools such as the 3H (Head, Heart, Hand) approach, the "Hook" technique, Venn diagram, and PEEL model.

Key words: differentiated method, essay writing, critical thinking, fast food, writing skills, PEEL model, Venn diagram, 3H approach, teaching methodology, visual aids.

Аннотация: В данной статье проанализирована эффективность различных методов обучения учащихся написанию эссе. Исследование проведено на примере темы потребления продуктов фаст-фуда, в ходе которого изучалось их влияние на развитие критического и аналитического мышления, логичного изложения, аргументации и письменной речи учащихся. В процессе урока были применены такие методы и средства, как подход ЗН (Head, Heart, Hand), техника "Крючок", диаграмма Венна, модель PEEL.

Ключевые слова: дифференцированный метод, написание эссе, критическое мышление, фаст-фуд, письменная речь, модель PEEL, диаграмма Венна, подход ЗН, методика обучения, визуальные средства.

KIRISH

XXI asrda o'quvchining shaxs sifatida shakllanishi, uning mustaqil fikrlashi va ijtimoiy-hayotiy muammo-larga nisbatan o'z nuqtayi nazarini asosli ifodalashi ta'lim jarayonining ustuvor maqsadlaridan biri sifatida belgilanmoqda. Shu nuqtayi nazardan, o'quvchilarni esse janrida yozishga o'rgatish ularning tafakkur darajasini, kommunikativ va reflektiv kompetensiyanini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim vosita sifatida ilmiy-nazariy asosga ega bo'lib bormoqda.

Adabiy-kommunikativ kompetensiyanı shakllantirishda esse janri o'zining subyektivlik, erkin fikrlash, ijodiy izlanish kabi xususiyatlari bilan boshqa yozma nutq turlaridan ajralib turadi. Esse yozish orqali o'quvchilar nafaqat matn tuzish ko'nikmasini egallaydilar, balki ijtimoiy-axloqiy masalalarga individual yondasha olish, adabiy-estetik tafakkurni mustahkamlash, tanqidiy va tahviligi fikrlashni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, bu jarayon o'quvchining ijtimoiy va madaniy dunyoqarashini shakllantirishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy ta'lim tizimida yozma nutq, xususan, esse yozish ko'nikmasini shakllantirish masalasi xalqaro miyosda keng ko'lama o'rganilmoqda. Talabalarda va o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish, dalillash va tahvil qilish kompetensiyanini rivojlantirishda esse janri o'ta muhim vosita sifatida baholanadi. Ilmiy-adabiy adabiyotlarda esse yozish bo'yicha ikki asosiy yondashuv kuzatiladi: strukturaviy (product-based)

va jarayon yo'naltirilgan (process-based) yondashuvlar. Ularning har biri alohida metodik yondashuvlar, strategiyalar va mashq shakllarini nazarda tutadi.

Xorijiy tajriba misolida Steve Graham va Amy Gillespie tomonidan ishlab chiqilgan "Evidence-based practices for teaching writing" tavsiyalari e'tiborga molikdir (Graham & Gillespie, 2020, b. 12–16). Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, esse yozishni o'rgatish bir martalik topshiriq emas, balki ko'p bosqichli va integrallashgan metodologiyani talab qiladi. Tadqiqotchi nuqtayi nazaridan, bu yondashuv o'quvchilarning yozuvga nisbatan mas'uliyatlari munosabatini shakllantirishda, shuningdek, fikrni tahliliy asosda izohlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Yana bir muhim metodik manba sifatida Kerry Boakesning "How to approach essay writing" nomli maqolasi tilga olinadi. Muallif esse o'rgatishda product, process va genre-based yondashuvlarni uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi (Boakes, 2022, b. 8). Ayniqsa, "genre-based" yondashuvning afzalligi shundaki, unda esse yozish kontekstual vazifaga, ya'ni maqsadli va auditoriyaga mos holda tashkil qilinadi. Harvard Universitetining Writing Project qo'llanmalarida esa esse yozish o'qituvchining baholovchi roldan ko'ra, yo'naltiruvchi, tahlil qiluvchi, hamfikr sifatidagi ishtirotkini kuchaytirish zarurligi e'tirof etiladi (Harvard Writing Project, 2021, b. 21). U yerda o'qituvchi vazifasi – o'quvchi fikrining chuqurlashuviga yordam berish, savol qo'yish, muallif pozitsiyasini aniqlashtirishga undashdir. Ushbu holat o'qituvchining esse yozuvini rag'bantiruvchi va rivojlantiruvchi kontekstda tashkil qilishiga urg'u beradi.

O'zbek tilidagi adabiyotlar tahliliga kelsak, Nuriyeva S. S. o'zining "O'quvchilarda esse yozish ko'nikmasini shakllantirish" nomli maqolasida esse va insho o'rtasidagi semantik va kompozitsion farqlarni aniqlab beradi hamda ayniqsa argumentativ esse tuzilmasini o'rgatish modelini ilgari suradi (Nuriyeva, 2025, b. 28). Muallif tezis, asosiy dalillar va xulosadan iborat struktura asosida o'quvchilarda tanqidiy tafakkurni shakllantirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvni asoslab beradi. Tadqiqotchining fikricha, bu maqola boshlang'ich bosqichda tuzilgan strukturaviy model sifatida samarali bo'lishi mumkin. Rabbimova X. va Yoqubov I. tomonidan yozilgan maqolada o'quvchilarning yozma nutqdagi faoliyatini tahlil qilish orqali xatolarni aniqlash, mashqlar tizimini bosqichma-bosqich takomillashtirish masalasi yoritiladi (Rabbimova & Yoqubov, 2025, b. 15–16). Mualliflar lingvodidaktik jihatdan asoslangan metodik yondashuvlarni taqdim etgan bo'lib, ular orqali esse yozish kompetensiyasining tahliliy va funksional komponentlari rivojlantiriladi. Shuningdek, Po'latova S. Ya. tomonidan taklif etilgan yondashuv o'quvchining mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan, amaliy tavsiyalarga boy maqola bo'lib, ayniqsa mantiqiy izchillik, paragraflararo uzviylik va asosli xulosa chiqarish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan mashqlar bilan boyitilgan (Po'latova, 2025, b. 31).

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, shuni xulosa qilish mumkinki, xorijiy adabiyotlarda esse yozishni o'rgatish ko'proq shaxsga yo'naltirilgan (learner-centered), reflektiv va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga asoslangan; o'zbek tilidagi manbalarda esa strukturaviy, an'anaviy yondashuvlar ustunlik qiladi. Tadqiqotchi sifatida bu holatning sababini metodik tajribaning bosqichlari va ta'limga tizimidagi transformatsion jarayonlar bilan izohlash mumkin. Shuningdek, xorijiy tajribadagi "janr asosida yozish", "kompozitsion tanlov erkinligi", "o'qituvchi bilan hamkorlikda yozish" kabi tamoyillarni milliy ta'limga bosqichma-bosqich joriy etish, essen shunchaki baholash vositasi emas, balki fikrlashni shakllantiruvchi metod sifatida qarash zarurligini taqozo etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bugungi ta'limga jarayonida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mantiqiy bayon, dalillarga asoslangan fikr yuritish, muammoli vaziyatga ko'pyoqlama yondashuv kabi kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb hisoblanadi. Ayniqsa, esse yozishga o'rgatish ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy yo'llaridan biridir. Quyida bu boradagi metodik yondashuvlar va ularning didaktik samaradorligi tahlil qilinadi.

1. Esse yozishga tayyorlov bosqichi. O'quvchilarni esse yozishga tayyorlashda birinchi qadamlardan biri kirish qismini qanday tuzishni o'rgatishdir. Kirish qismida mavzu yuzasidan muammo yoritilishi, asosiy nuqtai nazar aniq ko'rsatilishi va o'quvchi fikrlashiga turki beruvchi savollar qo'yilishi kerak.

Metodik yondashuvlar:

Metod nomi	Qisqacha tavsif	Tavsiya etilgan topshiriq shakli
"Ilgak" texnikasi	Diqqatni jalb qiluvchi ibora yoki fakt bilan boshlash	Mavzuga oid iqtibos asosida kirish yozish, o'quvchini qiziqтирish
3H (Head, Heart, Hand)	Bilim, hissiyot va tajriba uyg'unligi	Shaxsiy tajribani mavzuga bog'lash orqali kirish yozish
Venn diagrammasi	Qarama-qarshi nuqtai nazarlarni taqqoslash	Mavzudagi ikki fikrni taqqoslab, kirish uchun asos yaratish

Misol ("Ilgak" texnikasi asosida): "Har bir inson tanlagen ovqatining natijasi bo'lishi mumkin: salomatlikmi yoki kasallikmi?" Asosiy qismda o'quvchi o'z pozitsiyasini aniq ifodalaydi, uni dalillar bilan asoslaydi va qarama-qarshi fikrni tahlil qiladi. Bunda quyidagi metodlardan foydalanish tavsiya etiladi:

Tavsiya etiladigan metodlar:

Metod nomi	Tavsifi	Mavzu asosida qo'llanishi
PEEL (Point, Evidence, Explain, Link)	Har bir paragrafda fikr, dalil, sharh va bog'lovchi fikrni o'z ichiga oladi	Fast-fud sog'liq uchun zararli ekanini PEEL orqali asoslash
TREE (Topic sentence, Reason, Evidence, Ending)	Mantiqiy tartibda dalillash	Mavzudagi iqtisodiy nuqtai nazarni izohlash
Debate-based writing	Ikkita qarama-qarshi fikrni tahlil qilish orqali o'z pozitsiyasini isbotlash	Iqtisodiy foyda vs. sog'liqka zarar masalasini yoritish

Misol (PEEL asosida): Point: Fast-fud iste'moli sog'liq uchun jiddiy xavf tug'diradi. Evidence: Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yurak kasalliklarining asosiy sabablaridan biri noto'g'ri ovqatlanishdir [JST, 2023, b. 45]. Explain: Fast-fudlar tarkibidagi ortiqcha yog' va shakar inson organizmida xolesterin miqdorini oshiradi. Link: Shuning uchun bunday mahsulotlarga cheklov kiritish zarur deb hisoblayman.

Topshiriqlar darajasi:

Topshiriq turi	Maqsad	Misol
1-daraja (A1)	Mavzuni tushunish	"Fast-fud nima? Uning sog'liqqa ta'siri qanday?" savoliga javob yozing
2-daraja (B1)	Dalil asosida fikr bildirish	"Fast-fud taqiqlanishi kerak, chunki..." jumlasini davom ettiring
3-daraja (B2+)	Muqobil qarashni tahlil qilish	"Fast-fud ishlab chiqaruvchilar iqtisodiyot uchun foydali, degan fikrga qanday qaraysiz?" deb yozing

Differensial metod – bu o'quvchilarning individual tayyorgarlik darajasi, bilim salohiyati, qiziqishi va o'quv uslublariga mos holda topshiriq va faoliyatlarni tashkil etish yondashuvidir. Differensial metod yordamida o'quvchilar esse yozishning barcha bosqichlarini (kirish, asosiy qism, xulosa, tahrirlash) o'z imkoniyatlariga mos darajada chuqur o'zlashtiradi. Bu esa yozma nutqdagagi grammatik to'g'rilik, mantiqiy izchillik va uslubiy uyg'unlikni shakllantiradi. Esse yakunida asosiy fikrlar qisqacha umumlashtiriladi va shaxsiy xulosa beriladi. Yakuniy qismni yozishga o'rgatishda quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

Metod	Tavsif	Topshiriq
"WWW + EBI" refleksiya modeli	"What went well – Even better if" orqali orqaga aloqa berish	O'quvchi o'z esse yozish jarayonini tahlil qiladi
"So what?" metodi	Muammoning dolzarbligi qayta yoritiladi	Nima sababdan mavzu muhimligini tahlil qilish
Rephrase Technique	Kirishdagi asosiy g'oyani yangi ifoda bilan takrorlash	"Sog'liq va iqtisodiyot o'rtaсидаги мувоzanat мумидир" каби умумий xulosa chiqarish

Metodik tavsiyalarni samarali amalga oshirishda grafikalar, jadval va diagrammalardan foydalanish o'quvchilarning kognitiv qamrovini kengaytiradi. Jadval: "Fast-fud" mavzusidagi fikrlar tahlili (Venn diagramma asosida)

Fikr turi	Sog'liq uchun xavf	Iqtisodiy foyda	Umumiylig
1-fikr	Semizlik, diabet, yurak xastaligi	–	Fast-fud keng tarqalgan
2-fikr	–	Ish o'rirlari, arzon ovqatlanish	Mavzuda muqobil yondashuv bor

Ushbu jadval asosida o'quvchi esse uchun asosiy bahs nuqtalarini belgilab oladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida esse yozishga o'rgatishda qo'llangan metodik yondashuvlar – "Ilgak" (Hook), PEEL modeli, 3H konsepsiysi va Venn diagrammasi – o'quvchilarda tanqidiy fikrash, mantiqiy bayon va dalillarga asoslangan fikr yuritish kompetensiyalarini rivojlantirishda sezilarli samaradorlik ko'rsatdi. "Ilgak" texnikasi kirish qismida diqqatni jamlash va muammoni aniqlashtirish imkonini berib, mavzuga qiziqish hosil qildi. PEEL modeli esa dalillarni tizimli va mantiqan izchil taqdim etish orqali yozma nutqning strukturalanganligini ta'min-

ladi. Differensial metodning integratsiyasi o'quvchilarining individual o'quv imkoniyatlarini hisobga olish, ularni shaxsiy tayyorgarlik darajasiga mos vazifalar bilan ta'minlash va shu orqali barcha ishtirokchilarining dars jara-yonidagi faolligini oshirishga xizmat qildi. Kuchli tayyorgarlikka ega o'quvchilar murakkab argumentatsiya va qarama-qarshi nuqtai nazarlarni tahlil qilishga jalb etilgan bo'lsa, boshlang'ich darajadagi o'quvchilar fikrni aniq, qisqa va mantiqan to'g'ri shakllantirish ustida ishladilar. Venn diagrammasidan foydalanish ikki qarama-qarshi pozitsiyani (fast-fud iste'moliga cheklov kiritish zarurati va uning iqtisodiyotga ta'siri) vizual tarzda taqqoslash imkonini berdi. Bu yondashuv mavzuni ko'p yoqlama tahlil etish, dalillar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va asosiy bahs nuqtalarini ajratib olish ko'nikmasini mustahkamladi.

O'tkazilgan metodik tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, esse yozishga o'rgatishda differensial metodning qo'llanishi o'quvchilarining yozma nutq kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Xususan:

- **Kognitiv rivojlanish** – o'quvchilarda mavzuga nisbatan tanqidiy va analitik fikrlash ko'nikmalari shakllandi. "Fast-fud" mavzusini ikki pozitsiya nuqtai nazaridan tahlil qilish orqali ular dalillarni to'plash, tasniflash va asosiy xulosalarni ajratib olishni o'zlashtirdilar.
- **Tizimlashtirilgan yozuv malakasi** – PEEL modeli asosida bajarilgan topshiriplar o'quvchilarining esse tuzilishini (kirish, asosiy qism, xulosa) izchil va mantiqan bog'langan shaklda tuzishiga yordam berdi.
- **Individual yondashuvning samaradorligi** – differensial metod yordamida o'quvchilarining bilim darajasi, qiziqishlari va tayyorgarligi inobatga olindi, bu esa har bir o'quvchining o'z imkoniyati doirasida muvaffaqiyatli ijodiy faoliyat olib borishiga sharoit yaratdi.
- **Vizual tahlil ko'nikmasi** – Venn diagrammasidan foydalanish ikki qarama-qarshi pozitsiyani (cheklov tarafdarları va iqtisodiy oqibatlarni ta'kidlovchilar) tizimli taqqoslash imkonini berdi, bu esa mavzuni ko'p yoqlama tushunishga xizmat qildi.
- **Yozma nutq madaniyatining oshishi** – o'quvchilar grammatik qoidalarga, uslubiy uyg'unlik va mantiqiy izchillikka amal qilgan holda yozma fikrni ifodalashni o'zlashtirdilar.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, differensial metod esse yozishga o'rgatishda yuqori samaradorlikka ega bo'lib, u o'quvchilarining individual imkoniyatlarini inobatga olish orqali mustaqil fikrlash, mantiqiy bayon va dalillash kompetensiyalarini rivojlantiradi. Metodning qo'llanishi yozma nutqning grammatic to'g'riliqi, uslubiy izchilligi va mazmuniy boyligini oshiradi. Shuningdek, vizual vositalar, mantiqiy tuzilmalar va raqamlı texnologiyalar bilan uyg'unlashganda, o'quvchilar mavzuga ko'pyoqlama yondashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu munosabat bilan, differensial metodni nafaqat esse yozishga o'rgatish mashg'ulotlarida, balki boshqa yozma va og'zaki nutq faoliyatlarida ham qo'llash, Venn diagramma, jadval va grafik tahlil kabi vizual vositalardan keng foydalanish, shuningdek, o'quvchilarining yozma nutq ko'nikmalaridagi o'sishni muntazam baholab borish va natjalarga ko'ra metodik yondashuvlarni takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati:

1. Graham, S., & Gillespie, A. (2020). Evidence-based Practices for Teaching Writing. Vanderbilt University.
2. Boakes, K. (2022). How to Approach Essay Writing. Onestopenglish.
3. Harvard Writing Project. (2021). Teaching Guides for Academic Writing. <https://writingproject.fas.harvard.edu>
4. Nuriyeva, S. S. (2025). O'quvchilarda esse yozish ko'nikmasini shakllantirish. Scientific Journal, 3(1).
5. Rabbimova, X., & Yoqubov, I. (2025). O'quvchilarining esse yozish ko'nikmalarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar. Pedagogika Ilmi, 2(5).
6. Po'latova, S. Ya. (2025). O'quvchilarda esse yozish ko'nikmasini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar. Yangi Ilmiy Avlod, 4(3).

- 13.00.00** Pedagogika fanlari
- 13.00.01** Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'lilotlar tarixi
- 13.00.02** Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03** Maxsus pedagogika
- 13.00.04** Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05** Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06** Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07** Ta'limda menejment
- 13.00.08** Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09** Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00** Tarix fanlari
- 19.00.00** Psixologiya fanlari
- 01.00.00** Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00** Kimyo fanlari
- 03.00.00** Biologiya fanlari
- 09.00.00** Falsafa fanlari
- 10.00.00** Filologiya fanlari
- 11.00.00** Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.